

Марина Палієнко,

д-р іст. наук, професор

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

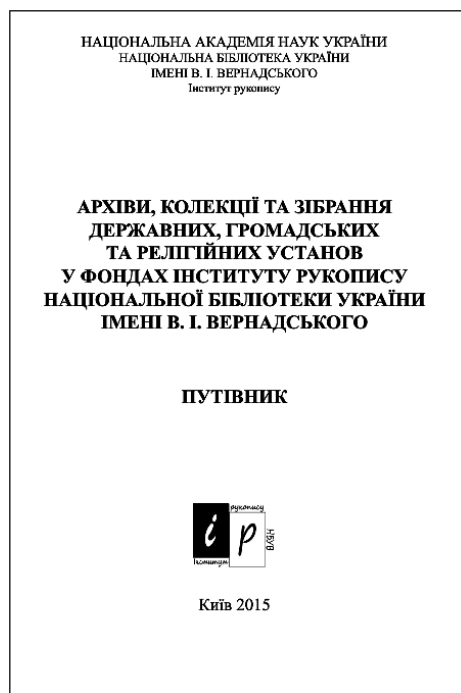
Новий путівник по колекційних фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Рец. на книгу: **Архіви, колекції та зібрання державних, громадських та релігійних установ у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського** : путівник / уклад. Л. А. Дубровіна, Г. І. Ковальчук, О. О. Хамрай, Л. М. Яременко та ін.; вст. ст. Л. А. Дубровіна. – Київ, 2015. – 326 с.

Фонди Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського є найбільшим за обсягом та найціннішим за змістом сховищем рукописних документів України. Кожне видання, що у тій чи іншій формі розкриває склад фондів Інституту рукопису НБУВ, є актуальним та важливим не тільки для наукової спільноти, але й суспільства загалом: різнопланові архівні документи Інституту використовуються фахівцями як джерельна база для досліджень практично з усіх галузей української науки та культури.

Науково-довідкове видання «Архіви, колекції та зібрання державних, громадських та релігійних установ у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Путівник» є другим випуском серії путівників по фондах рукописного підрозділу НБУВ. Першою такою публікацією був фундаментальний путівник по особових архівних фондах Інституту («Особові архівні фонди Інституту рукопису. Путівник». К., 2002, 766 с.), який отримав схвальні оцінки фахівців, репрезентувавши на своїх сторінках описові статті 264-х комплексів документальної наукової та творчої спадщини видатних діячів України.

У путівнику по колекційних фондах Інституту рукопису репрезентовано документальний склад архівів, колекцій та зібрань державних, громадських і релігійних установ переважно XIX – першої чверті XX ст., ліквідованих або реорганізованих радянською владою у 1918–1940-х рр., чий матеріал в різний час надійшли до рукописного підрозділу Бібліотеки. У ґрунтовній передмові директора Інституту, доктора історичних наук, члена-кореспондента НАН України Л. А. Дубровіної, яка, окрім інших численних фахових напрямів, ґрунтовно займається вивченням історії головної бібліотеки України та її рукописних фондів, отримали висвітлення реалії, в яких викристалізувалася фондова класифікація ІР НБУВ. Вона, з одного боку, напрацьована за архівними правилами, а з іншого – відображає притаманну тільки їй специфічну організацію рукописного фонду. Загалом історія комплектування рукописного відділу (згодом – Інституту) є дзеркальним відображенням долі Бібліотеки, головним завданням якої на початковому етапі діяльності було накопичення книжкових та рукописних зібрань і колекцій. Наразі слід відзначи-

ти: в описових статтях путівника подаються стислі відомості про історію надходження того чи іншого документального комплексу до рукописних фондів Бібліотеки, що значно поглиблює інформативність видання, яке рецензується.

Над укладанням путівника працював великий авторський колектив досвідчених учених – співробітників Інституту рукопису та інших підрозділів НБУВ, докторів та кандидатів наук, молодих науковців. Фахівці, впродовж багатьох років досліджуючи та описуючи рукописні й архівні джерела, створили значну кількість довідників, збірників наукових праць, монографічних досліджень, присвячених зібранням Інституту, історичній долі архівів та колекцій, тематичних збірок та окремих рукописів. Серед них як знані науковці Л. А. Дубровіна, Г. І. Ковальчук, О. О. Хамрай, Л. М. Яременко, Є. К. Чернухін, О. П. Степченко, Н. М. Зубкова, С. О. Булатова, С. В. Сохань, О. А. Іванова, І. В. Клименко, О. П. Бодак, О. С. Боляк, О. М. Гальченко, Л. А. Гнатенко, С. Г. Даневич, І. А. Сергєєва, І. С. Корчемна, В. Е. Лось,

С. В. Старовойт, Н. О. Щеколдіна, так і молоді археографи, джерелознавці – О. М. Купченко-Гринчук, Т. С. Горбач, Т. А. Добрянська, Г. Ю. Калініч, О. А. Скрипка, О. М. Цицюра, Л. С. Щерба, Т. В. Герасімова та ін.

Видові та тематичні комплекси матеріалів ІР НБУВ дуже різноманітні. Тому упорядники сформували гнучку структуру довідника, хоча могли обрати й простіший, алфавітний, принцип розміщення матеріалу за назвами архівів, колекцій та збірань. Потрібно констатувати, що прийняте остаточне рішення було більш виваженим, адже відмова від формального принципу значно розширює пошукові можливості путівника вже на першому, евристичному, етапі віднайдення необхідної користувачеві інформації. Отже, рукописний колекційний комплекс ІР НБУВ, представлений 75 колекціями, зібраннями та архівами, систематизований за приналежністю до типів установ, організацій, товариств, навчальних закладів – як духовних, так і світських. У ньому міститься інформація про склад та зміст колекцій, сформованих в Інституті рукопису. Ці штучні колекційні фонди створюються за видами та типами документів і враховують їхні мовні або інші формальні ознаки: наприклад, колекція грецьких рукописів, колекція нотних рукописів, колекція дисертацій студентів Київської духовної академії, колекція історичних документів, колекція єврейських рукописних документів, колекція рукописів з історії науки.

Величезний за обсягом матеріал логічно та обґрунтовано згрупований у вісім розділів, що дає змогу орієнтуватися у великому розмаїтті документальних комплексів. Це, зокрема: «Наукові установи і товариства» (з підрозділами «Наукові установи» та «Наукові товариства»), «Навчальні заклади» (з підрозділами «Світські навчальні заклади» та «Духовні навчальні заклади»), «Органи духовного управління» (з підрозділами «Органи духовного управління» та «Монастирі, чернечі ордени, собори, церкви»), «Фортеця св. Єлисавети», «Просвітницькі товариства та організації, спілки», «Музейні установи», «Редакції журналів, літературно-мистецьких збірників, газет, видавництва», «Колекції рукописних книг та документальні зібрання Інституту рукопису».

Структура, зміст описових статей путівника зумовлені метою та завданнями науково-довідкового видання. З огляду на це, в описовій статті подається вказівка на загальні інформаційно-пошукові відомості, міститься інформація про фондоутворювача, історію надходження документів до фонду ІР НБУВ та створення колекції. Відповідно, основна увага в описовій статті приділяється розкриттю складу, змісту архівних документів, їх систематизації та предметизації.

Внутрішня рубрикація складу та змісту документальних груп ґрунтується, як правило, на предметно-тематичному принципі, який у кожному конкретному випадку узгоджувався укладачами з видовим характером рукописного комплексу та інформаційними потребами наукового знання в історичній ретроспективі. Докумен-

ти, що не піддавалися систематизації за походженням або формально-логічним принципом, об'єднані в рубрику «Різне». Крім того, зазначено наявність ілюстративних матеріалів, у т. ч. фотодокументів.

Важливою складовою описової статті є історична довідка. Авторами-упорядниками проведена велика робота зі встановлення історії колекцій та збірань, що ґрунтується на архівних пошуках та копійному вивченні джерел надходження та специфіки формування колекцій, збірань, архівів, що дає змогу представити долю кожної з колекцій, походження та особливості надходження до рукописного фонду, належним чином оцінити внесок окремих діячів науки та культури в їх створення, науковий опис, зберігання та залучення до наукового обігу.

Описова стаття завершується переліком основної літератури про рукописний комплекс: це довідкова інформація, дослідження історії та складу фонду. Звичайно, окремі документи чи комплекси документів з фондів Інституту рукопису вже посіли своє місце в науковому обігу – у статтях, каталогах, монографіях.

Актуальність та наукова вага рецензованого нами видання полягають у високому професійному рівні подання концентрованої інформації про всі колекційні фонди Інституту рукопису в одній книзі. Абсолютна більшість інформації у довіднику вперше представлена публічно і має високу ступінь об'єктивності. Багато колекцій було описано та представлено науковому загалу лише у роки незалежності. Тому путівник є результатом тривалої та складної роботи значного авторського колективу, де кожен з укладачів-співробітників ІР НБУВ професійно описував ці колекції та зібрання або обирав собі тематику, близьку до тієї, якою він поглиблено займається.

Потрібно також відзначити, що у путівнику вперше об'єктивно представлено склад і зміст фондів, котрі вважалися «неактуальними» у радянський період. Це, зокрема: Архів Реформатів Руської провінції (Provincia Russia), Архів та зібрання рукописів Кабінету єврейської культури Академії наук УРСР, Зібрання рукописів з історії церков Західної України XVIII–XX ст.

Науково обґрунтованою та доцільною є й обрана ІР НБУВ стратегія розвитку науково-довідкового апарату на фонди, яка розпочалася зі створення згаданого вище путівника по особових архівних фондах і продовжується путівником по установах та організаціях, а в перспективі – путівником по I (Літературні матеріали), II (Історичні документи) та III (Листування) комплексних фондах, які також становлять значний за обсягом та змістом масив історичних рукописних джерел.

Путівник «Архіви, колекції та зібрання державних, громадських та релігійних установ у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (К., 2015, 326 с.) заслуговує на високу фахову оцінку як ґрунтовне науково-довідкове археографічне видання, що вперше репрезентує меморіальні колекційні рукописні фонди – першоджерела з української та світової історії й культури.